

մանէ, Ղուկ. Թ. 5: Շեղելով յոյն բնագրէն այս ձեւ ցուցական կը դործածէ դարձեալ հայ թարգմանիչը որքեր յատկորոշելով՝ μετὰ ταύτας τὰς ἡμέρας, «յետ աւուրցն այ նոցիկ», Ղուկ. Ա. 24, «ն էկեմայ տա՛ս ἡμέραις, «յաւուրն յայնուսիկ», Ղուկ. Ե. 39, Թ. 36 եւ ԻԱ, 23 կամ «ն էկեմայ տա՛ս ἡμέραις, «յաւուրն յայնուսիկ», Ղուկ. ԻԳ. 7 «ն էկեմայ տῆ ἡμέρα, «յաւուր յայնուսիկ» Ղուկ. Զ. 23 կամ «ն էկեմայ տῆ ἡμέρα, «յաւուրն յայնուսիկ» Յովհ. Ե. 9: Ուրիշ պարագաներուն հայ թարգմանիչը շատ քիչ անգամ կը դործածէ այս ձեւը, այսպէս սահմանափակ մէջ՝ πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκείνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται, «ամենայն որ ընդհարցի ընդ վէմն ընդ այս խորտակեցի», Ղուկ. Ի. 20, ուր յայնի զգալի է ազդեցութիւնը զուգահեռ սա տեղիքին՝ «որ անկցի ի վերայ վիմիս այսորիկ վշեցի», Մատթ. ԻԱ. 44 = ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται. Cuendetի կարծիքով հայ դասականները կը նախասիրեն նախադաս ցուցականները, այսպէս Եզնիկ կը գրէ՝ «պաշտանեայք այնք քեշի երկոս յամի զրհս մատուցանեն», էջ 162:

Ը. Յարրնչակաւն: — Հայ թարգմանիչը յոյն բնագրին կազմութիւնը կաւանդէ բառական՝ πὼς δόναται ἄνθρωπος ὁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν, «իսկ զեւրո կարէ մարդ այսպիսի նշանս առնել», Յովհ. Թ. 16 եւ կամ πὸθεν τούτω ταῦτα... καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται, «ուստի՞ է սնն այս... զի զաւուրութիւնք այսպիսիք ի ձեռաց սորա լինիցին», Մարկ. Զ. 2: Բայց կան դէպքեր, ուր զգալիօրէն կ'ընդհանրուի բառակարգ՝ հայ լեզուի անպայման պահանջին համաձայն. այսպէս հայ թարգմանիչը կը սիրէ ընդհանրապէս յարրնչական ածականը նախադասել անընդմիջապէս գոյականին, որով կը շեջուին եզրները՝ τὸν δόντα ἔξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις, «զորին այնպիսի իշխանութեան մարդկան», Մատթ. Թ. 8, πὸθεν ἡμῶν

ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον, «իսկ արդ մեղ յանապատի ասա ուստի՞ իցէ այնչափ հաց, մինչ յազեցուցանել զայսչափ ժողովուրդ», Մատթ. ԺԵ. 33: Ածականի գոյականէ բաժանումէն, որ այնքան սովորական է յոյն լեզուի, հայը միշտ եւ ամենուրեք կը խորշի, կ'առնէ թերազրէ հետեւաբար ածականը գոյականին՝ καὶ γὰρ ὁ πατήρ τοιοῦτους ζητεῖ τοὺς προσχυνούοντας αὐτόν, «քանզի եւ հայր այնպիսի երկրպարու իւր խնդրէ», Յովհ. Դ. 23, πὼς ἡμεῖς ἐκφουξόμεθα ἀτληκαύτης ἀμελήσαυτες σωτηρίας, «մեք զեւրո պարեպուրք հեղազեպք յայնպիսի փրկութեան», Եբր. Բ. 31 տես նաեւ ֆոնիս «նեչմէիս ա՛տֆ տուօսδε սնօ տից մե-γαλοπρεποῦς δόξης. οὐτὸς ἐστὶν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, «եկեալ յայնպիսի բարբառոյ մեծվայելչութեան փառաց անտի եթէ դո՛ւ է որդի իմ սիրելի», Բ. Պետր. Ա. 17, ուր «յայնպիսի բարբառոյ» հայածեւ կարգ կը ներկայացընէ եւ «դա է որդի իմ» հաւատարիմ հետեւողականութիւն յոյն սկզբնազրին: Cuendet կը կարծէ թէ կը միտին նախադասել յարրնչական ածականը նաեւ միւս հայ դասականներին՝, ինչպէս Եզնիկ, որ կը գրէ՝ «ն էհան զայնպիսի երկրական անուանս... յերկինս», Եզն. էջ 180:

Ը. Հարցական: — Յոյն բնագրին մէջ եթէ հարցականն առնէ թեր է գոյականին, հայ թարգմանիչն անպայման կը հետեւի յոյն բնագրի բառակարգին՝ տինա կատηγορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, «զեւրո շարխաւսութիւն մատուցանէք զանէն զայնմանէ», Յովհ. ԺԸ. 29 կամ πὸσος χρόνος ἐστὶν ἐξ οὗ τούτο γέγονεν αὐτῷ, «քանի՞ ժամանակք են յորմէհետէ այդ եղեւ դմ», Մարկ. Թ. 21: Հարցական ածականի քերականական ուրիշ մատուցաներու միջամտութեամբ իր գոյականէն բաժանումը անսովոր է յոյն լեզուի հոգւոյն:

³ Nombre de langues indo-européennes aiment donner au corrélatif la priorité sur le nom; le grec, le germanique, l'arménien et le slave vont de pair avec le sanskrit... le latin et le balte, էջ 83—84:

մինչդեռ հայ լեզուի էութեան հակառակ է նման բաժանում, այսու հանդերձ հայ թարգմանիչը երբեմն սկզբնազրին սարուկ հետեւողականութեամբ կը կազմէ խորթ նախադասութիւններ, տես տինա δὲ ἐξ ὕμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ ὁ οὐδὲ... ἰχθύν, μὴ ἀντί ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσῃ αὐτῷ, «յո՞ որ ի ձէնջ հայր խնդրիցէ որդի... ձուկն, մի՞թէ փոխանակ ձկանն ա՛ււււ առցէ՞ նմ», Ղուկ. ԽԱ. 11, կամ տինա θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν, «զո՞ կամիք զի արձակեցից ձեզ երկուց աստի», Մատթ. ԻԷ. 21: Թարգմանիչը սակայն առաւելապէս կը նախընտրէ գնել ածականը առնէ թեր գոյականին, զոր յոյնը կը նախասիրէ բաժնել ածականէն՝ τί σοι ὄνομά ἐστὶν կամ τί σοι ἐστὶν ὄνομα, «զեւրո անուն է քո», Ղուկ. Ը. 30, τί οὖν ποιεῖ, σὺ σημεῖον, «զեւրո նշանս առնիցես», Յովհ. Զ. 30, διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον ἐμὲ λιθάξεται, «վասն որո՞յ գործոյ ի նոցանէ քարկոծ առնէք զեւ», Յովհ. Ժ. 32: Հայ քարկոծ առնէք զեւ», Յովհ. Ժ. 32: Հայ դասականները հարցականը կը գնեն նախադասութեան սկիզբը՝ ճիշդ իր պատկանած գոյականէն առաջ⁴, այսպէս կը գրէ Եզնիկ՝ «որովք երեսովք զղիւսապաշտն հալածիցեն», Եզն. էջ 162 եւ կ'անդրառան բաժանումը, որմէ Աւետարաններու հայ թարգմանիչն ալ գրեթէ միշտ կը խուսափէ իր մայրենի լեզուին սովորութիւնը յարգելու զիտումով:

⁴ Ա. Վարդանանցի

⁴ Le grec, le germanique, l'arménien et le slave tendent donc à mettre l'interrogatif en tête de la proposition et à le faire suivre par le nom sur lequel il porte եւ այլն, էջ 91:

ՂԵՒՈՆԳ ԵՐԷՅ ՊԵՏՄԵՐԻ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԵԿԵՆ-ՊԵՏՄԵՐԻ ԱՒՍՈՒՄ-ՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

(Շու աւանդութիւն)

2. ՊԵՏՄՈՒԹԵԱՆ ՁԵՆԱԳՐՆԵՐԸ

Ինչպէս մեր հնագոյն պատմագիրներու, նաեւ Ղեւոնդի պատմական աշխատութիւնը սակաւաթիւ ձեռագիրներու մէջ պահուած է: 1. Հրապարակի վրայ ծանօթ օրինակներու առահեաններն կը տանին կը հանեն դիմա միակ հնագոյն ձեռագրի մէջ հուի այժմ էջմիածնի Մատենադարանի մէջ Թ. 1722 (= Կ. ց. 1681): Ձեռագրի նկարագրութիւնը տուած է Ն. Ման. 1927ին ունեցայ առիթ անձամբ ծանօթանալու Ձեռագրիս. բայց իմ ծանօթագրութիւններս այժմ իմ մօտս չեն. հարկ է բաւականապէս Ուսուցչապետի հաղորդած տեղեկութիւններով:

Ձեռագիրը (բնագիրն 19.2 x 11 սմ., տողք 20, թղթեայ, բոլորգիր) հաւաքածոյ մըն է. կը պարունակէ .ա. 3բ—127բ. Պատմութիւն Ղեւոնդի. Բ. 128ա—214բ. Եւագրեայ բանք խրատու եւ թուղթք եւ լուծմունք. Գ. 215ա—306բ Պատմութիւն վրաց: Գրչութեան ժամանակի եւ գրչի մասին տեղեկութիւն կու տայ յիշատակարանս (Թղ. 127բ):

«Կատարեցաւ վարդապետութիւն Ղեւոնդի վասն ժամանակագրաց տանս Թորոմայ է հրամանէ տեառն Շապուհ Բագրատունի: Որ եւ ցանկացող եղեալ սորին տէր շամագաստի պատուաւոր յազգէն Մամիկոնեաց. ի հալալ արդեանց ետ հրաման ծրելի փճուն գրչի Սարգսի. աղաչեմ յիշեցէք յորոմածն Աստուած. եւ նմա փառք յաւտեանս ամէն»:

Թէեւ գրութեան տարին որոշ թուականով չէ յայտնուած. բայց գրուած ըլլալու է 1279—1311 տարիներուն, Կարբի, Յովհաննիսի մէջ: Տէր Համագաստ Մամիկոնեան այս ըջմանին սոյն վանքի առաջ:

* Н. Марръ, Сборники приучъ Вардана. Часть III, С. Петербургъ, 1894, էջ 55—57 (= Հ. Թ. Տաւանի ժողովածոյք Առակայ վարդապետ Վիւննա 1900, էջ 188—189): Ձեռագրի մասին տես նաեւ M. Brosset, Rapports sur un voyage archéologique dans la Géorgie et dans l'Arménie, III (St. Petersburg 1849), էջ 62—63. եւ Ն. Ման. Ամասնային սկզբնազրութիւնից գէպի Հայս. Թարգմ. Ո. Անտիան, Վիւննա 1892, էջ 21: